

De la miraculosa salvació del IEC a l'esllanguiment

L'Institut d'Estudis Catalans va ser creat per Prat de la Riba el 18 de juny d'ara fa cent anys. L'aniversari coincideix amb l'aparició del segon volum de la història de l'acadèmia, corresponent als anys difícils de la potsguerra, i arriba als temps recents. Ha estat redactat pels historiadors Albert Balcells, Santiago Izquierdo i Enric Pujol, i conté material inèdit o poc conegut.

El 18 de juny de l'any 1907, Enric Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona, signava, mitjançant un dictamen-acord, la constitució de l'Institut d'Estudis Catalans. La mateixa corporació, més de tres decennis més tard, va fer diversos intents d'esborrar l'organisme del mapa o integrar-lo dins el règim, desnaturalitzant-lo. Però no hi va reeixir. La conflictiva història entre la Diputació de Barcelona franquista i el IEC, plena de cops de sort determinants, és explicada amb detall al segon i darrer volum de la *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*, corresponent a l'etapa que va de 1942 fins als nostres dies. El volum és obra de tres historiadors, Albert Balcells, Santiago Izquierdo i Enric Pujol, que han treballat amb material d'arxiu, correspondència i dietaris, inèdit o molt desconegut. El llibre ha estat coeditat pel IEC i l'editorial Afers.

El primer cop de sort va ser el fracàs de l'Instituto Español de Estudios Mediterráneos, l'organisme franquista que va ocupar els locals del IEC, la Casa de Convalescència. L'any 1943, aquest institut es va quedar sense padrins –Ferran Valls i Taberner va morir-se i Serrano Súner va caure en desgràcia– i la Diputació se'n desentengué. El juny de 1945, reduït a fundació privada, deixa la Casa de Convalescència i es trasllada a una torre de Sarrià.

Però abans d'això havia caigut una tempesta sobre l'afeblit IEC. El gener de 1944 la Diputació pren la decisió de considerar "subsistent" l'Institut d'Alta Cultura creat per la corporació el 1907 amb la intenció que, amb el nom d'Instituto Catalán de Estudios Superiores, fos incorporat al Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), que havia obert una delegació a Barcelona. Per sort, des de 1942 el IEC, de forma semiclandestina, havia reprès les sessions i activitats. Si no hagués estat operatiu, l'intent de desnaturalització per part de la Diputació hauria pogut ser viable, consideren els historiadors. I a més, Madrid va ajudar el IEC, curiosament, en retardar l'aprovació del projecte i, finalment, denegar-lo. Però el IEC encara va rebre una segona ajuda: del CSIC, que no va veure amb bons ulls el nou institut. El director de la delegació del CSIC a Barcelona, mossèn Vives, va rebre l'ordre d'evitar contactes amb el nou institut de la Diputació.

Els anys següents, els membres del IEC van parlar amb els diputats provincials, sense fer-se gaires il·lusions, per recuperar la Casa de Convalescència i obtenir el reconeixement oficial. Però el 1955 van obtenir per resposta una nova amenaça. La Diputació va acordar de crear una institució de cultura amb finalitats semblants a les

del IEC, "que en el pensament dels organitzadors comportaria l'absorció i finalment la dissolució de la Nostra Acadèmia", va advertir Carles Riba en un ple del IEC. Es tractava de fer un Instituto Catalán San Jorge de Estudios e Investigaciones Locales. Si bé l'avantprojecte deia que la institució no s'havia d'entroncar amb cap d'anterior, després s'esmentava el IEC i se'n preveia l'absorció. La idea va ser rebuda amb moltes suspicàcies a Madrid. El ministeri d'Educació va demanar la supressió de l'adjectiu "Catalán", a més de deixar ben clara, en el nou text refet pel ministeri, la incorporació de "la institució denominada 'Institut d'Estudis Catalans'". Però finalment el ministeri, tot i haver treballat en la reforma del projecte, va negar-se a aprovar-lo. Devia pensar que seria el cavall de Troia del IEC i va evitar el risc que la Diputació aixoplugués i impulsés activitats científiques i culturals expressades, oralment i per escrit, en llengua catalana.

Després del fracàs, la Diputació va convertir, el 1958, el seminari de filologia que mossèn Antoni Griera havia muntat a Sant Cugat en Instituto Internacional de Cultura Románica per tal d'acreditar que, com algunes altres corporacions provincials, també creava institucions d'alta cultura. L'existència de la institució de Griera, consideren els historiadors, es convertí en un obstacle complementari per a qualsevol futur acord entre la Diputació i el IEC.

Griera era un enemic important del IEC. El 1960 va ordenar l'inventari dels materials que es conservaven a la Casa de Convalescència, procedents de les Oficines Lexicogràfiques del IEC, però es van fer gestions i els materials no sortiren de Barcelona. Les dificultats per a reprendre la vida acadèmica del IEC van venir en primer lloc per l'ocupació dels locals, però, en segon lloc, diuen els historiadors, per l'actitud del mossèn, que no oblidava la seva expulsió del IEC el 1935. El 1943 va treure un *Boletín de Dialectología Española* que era continuació del *Bulletí de Dialectologia Catalana* que havia dirigit al IEC. I l'any 1943 va intentar endur-se els cedularis lexicogràfics de la Secció Filològica del IEC i possessionar-se dels locals de l'Institut a la Casa de Convalescència, però li ho va impedir l'Instituto Español

Sessió del IEC a casa de Puig i Cadafalch, el Sant Jordi de 1952. A l'esquerra de Puig, Riba, Fontserè, Aramon i Sagarra. Aramon i Montserrat Martí al pis de la Gran Via, cap al 1960. A sota, excursió de la Societat d'Estudis Històrics a Folgueroles, el 1947. El tercer de l'esquerra és Miquel Coll i el segon de la dreta, Jordi Carbonell. Recepció de Carner al Palau Dalmau, seu del IEC, el 1970. D'esquerra a dreta, Coll, Casacuberta i Carner.

de Estudios Mediterráneos, que els tenia al seu poder.

L'Institut d'Estudis Catalans va haver de guanyar més batalles. En el capítol financer, en va guanyar una de molt important. El IEC tenia capital ingressat a diverses entitats bancàries, amb el qual es nodrien alguns premis. L'Institut Espanol de Estudios Mediterráneos i la Diputació, primer, i la delegació barcelonina del CSIC, després, intentaren fer seus aquests valors. Ho impedí el sentit de responsabilitat dels directors dels bancs i la persuasió de Ramon Aramon, secretari del IEC. El litigi es va allargar fins el 1947 i va ser la primera batalla guanyada pel IEC en l'àmbit legal. La lluita havia començat el 1943. Aquell any es va saber que el franquista Ferran Valls i Taberner, la

persona que tenia més càrrecs acadèmics en aquella immediata postguerra, havia tret de la caixa del IEC els resguards dels valors per als premis que es custodiaven al Banco Hispano Colonial i que se'ls havia emportats a casa. Ramon d'Abadal aconseguí del fill de Valls i Taberner el lliurament dels resguards i els presentà al banc.

Gràcies a l'ajut de mecenes exiliats, bàsicament Rafael Patxot i Francesc Cambó, i de l'Agrupació Cultural Minerva, creada per Fèlix Millet, que aixoplugà l'acadèmia en un local de la Gran Via, el balanç durant la represa —i atesa la duresa del context— és força positiu. Ho mostren les publicacions i l'activitat de les seccions. Curiosament, allò que els historiadors anomenen l'esllanguiment de la majoria

de les filials va arribar més tard, a la dècada dels seixanta, i és indicatiu de la pèrdua d'influència del IEC entre les noves promocions. Als quaranta i als cinquanta, les noves promocions universitàries havien vist en les societats filials l'únic cercle per a debatre i fer conèixer els seus treballs, un oasi enmig del desert imposat pel primer franquisme a la cultura catalana. Però als seixanta, malgrat la continuïtat dels rampells repressius, el context canviava i les oportunitats de comunicació i difusió eren superiors. En general, la recuperació de les societats filials amb gent nova i de manera estable no començà fins al nou marc general de 1977.

Lluís Bonada